

Djeca oštećena sluha u odgojno - obrazovnim ustanovama

Jahir, Jasmina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:299451>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

JASMINA JAHIR

DJECA OŠTEĆENA SLUHA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Završni rad

Pula, rujan, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

JASMINA JAHIR

DJECA OŠTEĆENA SLUHA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Završni rad

JMBAG: 0303026168, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Trening socijalnih vještina

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Razvojna psihologija

Mentor: Đeni Zuliani, mag. psih.

Pula, rujan, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za prvostupnicu _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. Građa uha	8
3. Oštećenje sluha	10
3.1. Povijesni prikaz gluhoće	13
4. Psihološke karakteristike djece s oštećenjem sluha	15
4.1. Govorno-jezični razvoj.....	15
4.2. Kognitivni razvoj.....	18
4.3. Tjelesni i psihomotorni razvoj.....	19
4.4. Socioemocionalni razvoj i razvoj ličnosti	19
4.5. Spoznajni razvoj.....	20
4.6. Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo.....	20
5.1. Sociološki aspekt gluhoće – zajednica gluhih kao jezična/kulturalna manjina.....	22
6. Djeca oštećena sluha u obitelji i odgojno-obrazovnim ustanovama	23
6.1. Razvoj djeteta oštećena sluha u obitelji	23
6.2. Razvoj djeteta oštećena sluha u odgojno-obrazovnim ustanovama	24
6.3. Odnos gluho dijete – odgojitelj – skupina.....	25
7. Edukacija i rehabilitacija.....	26
7.1. Definicija pojmova.....	26
7.2. Uloga roditelja u rehabilitaciji.....	26
7.3. Pristupi u rehabilitaciji	27
7.4. Rehabilitacijske ustanove	27
7.5. Dnevni centar za rehabilitaciju "Slava Raškaj" Rijeka	28
7.6. Logoped i defektolog	28
8. Praktični rad	30

8.1. Cilj, svrha i zadatak	30
8.2. Opis postupka i ispitanika	30
8.3. PROMATRANJE DJETETA TIJEKOM AKTIVNOSTI	31
8.3.1. Životno-praktične aktivnosti.....	31
8.3.2. Raznovrsne igre	31
8.3.3. Govor, izražavanje i stvaranje	32
8.3.4. Istraživačko-spoznajne aktivnosti.....	32
8.3.5. Rezultat i rasprava	33
9. Zaključak.....	35
10. Literatura.....	36
SAŽETAK.....	39
SUMMARY	39

1. UVOD

“Na općoj, svjetskoj razini, i u svakoj razvijenijoj društvenoj zajednici posebna pažnja posvećuje se osiguravanju sustavne skrbi i kvalitetne stručne pomoći za osobe s invaliditetom, a posebno za djecu s teškoćama u razvoju.” (Dulčić 2012: 7).

Svako je dijete individualna osoba, sa svojim karakterom, manama i vrlinama. Svako dijete ima pravo na život. Djeca s teškoćama nisu bolesna djeca, već su to djeca koja su rođena s teškoćama u razvoju.

„Konvencija o pravima osoba s invaliditetom“, kako navodi Dulčić (Dulčić 2012: 7), potvrđuje pravo djece s teškoćama u razvoju na slobodno obrazovanje u skladu s njihovim potrebama, bez diskriminacije, i na osnovi jednakih mogućnosti. U Republici Hrvatskoj, inkluzivni pristup djeci i mladima s oštećenjima u razvoju zaveden je u Ustav Republike Hrvatske 1974. Inkluzivno je obrazovanje ozakonjeno 80-ih godina 20. stoljeća za cijeli odgojno obrazovni sustav. Od tada školovanje djece s teškoćama postaje sastavni dio cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava i ostvaruje se u redovitim odgojno-obrazovnim institucijama uz primjenu, individualnih i specifičnih oblika rada. Uza sve to, Republika Hrvatska počela je slijediti i UN-ove smjernice te stvorila registar o osobama s invaliditetom.¹

Teorijski se dio odnosi na gluhoću kao pojam, povijesni prikaz te psihološke i socijalne aspekte. Zatim, na građu uha, psihološki, govorno-jezični i tjelesni razvoj te socijalnu kompetenciju djeteta u vrtičkoj skupini, kao i u okolini u kojoj se kreće. Praktični se dio odnosi na aktivno promatranje djeteta u raznim aktivnostima te bilježenje odnosa u svim aktivnostima, kako sa skupinom, tako i s odgojiteljima.

¹ Zakon o hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (Narodne novine, 61/01) donesen je u srpnju 2001.

2. GRAĐA UHA

Uši su izvanredan akustični „uređaj“ koje ljudska domišljatost, ali ni znanost, još nije uspjela zamijeniti. Ušna je školjka građena od hrskavice i najprepoznatljiviji je dio uha, ali je to samo vanjski dio uha.

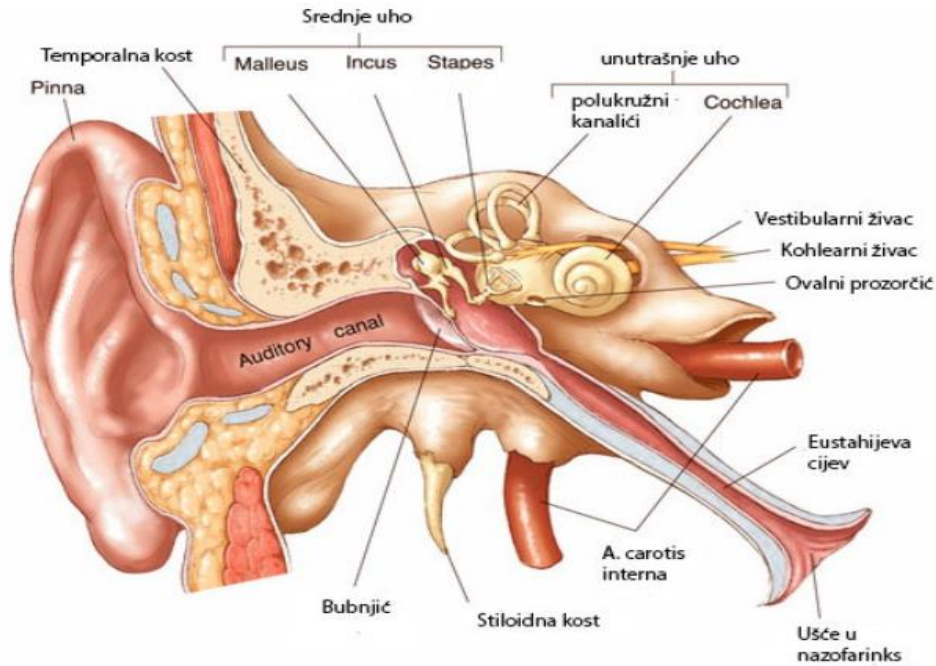
Vanjsko se uho vidi jer strši s obje strane glave. Građeno je od slojeva kože i hrskavice. Uška skuplja zvučne valove iz okoline i usmjerava ih prema slušnom kanalu. Slušni je kanal prolaz, od otprilike 2 centimetra, koji vodi do bubnjića. U ušnom se kanalu nalaze dlačice koje proizvode ušnu smolu, koja služi za čišćenje uha odbijajući vodu i bakterije.

Slika 1. Vanjsko uho

(Izvor: Ordinacija, *Kako pravilno održavati higijenu ušiju?*, <http://ordinacija.vecernji.hr/zdravlje/preventiva/kako-pravilno-odrzavati-higijenu-usiju/>,

Srednje je uho šupljina između bubnjića i unutarnjeg uha. Šupljina se nalazi u sljepoočnoj kosti lubanje i sadrži tri male kosti: čekić, stremen i nakovanj. Oni zajedno tvore most između bubnjića i ulaza u unutarnje uho. Svaka se od tih malih košćica pomiče naprijed-natrag kako bi pojačala zvučne valove. Srednje je uho Eustahijevom cijevi povezano sa stražnjim dijelom nosa i gornjim dijelom grla. Eustahijeva je cijev najčešće zatvorena, a otvara se dok gutamo i zijevamo.

Slika 2. Srednje i unutarnje uho

(Izvor: Perpetuum Lab Forum, *Uho*, http://perpetuum-lab.com.hr/wiki/plab_wiki/anatomija-covjeka-enciklopedija/uho-r341/,

Unutarnje uho sadrži najsloženiji dio slušnog mehanizma, pužnicu ispunjenu tekućinom. Uloga je pužnice prevoditi nadolazeće zvučne valove u električne signale. Cijev je pužnice prirodno zavijena oko sebe. Cijev je podijeljena u 3 odjeljka i zavijena oko koštanog središta. Pužnički kanal sadrži takozvani Cortijev organ, koji omogućuje sposobnost sluha. Pored Cortijevog organa nalazi se uska traka, basilarna membrana, na kojoj su 4 reda vrlo osjetljivih dlačica s malenim čupercima pri samom vrhu. U unutarnjem se uhu nalazi, također, vestibularni labirint, tvorba koja pomaže našem osjetu i održavanju ravnoteže. Sadrži 3 polukružne cjevčice koje su, također, ispunjene tekućinom. Dlačice prate svaki pokret tijela da bi se znalo gdje se nalazi glava u odnosu na tlo (Radetić-Paić 2013).

3. OŠTEĆENJE SLUHA

Oštećenje jednog kanala percepcije neizbježno djeluje i na ostale, to jest na cjelokupnu perceptivno-motoričku organizaciju i time utječe na cjelokupni razvoj djeteta. Sva ta senzorna oštećenja zahvaćaju put informacija na osnovi kojih dijete otkriva vanjski svijet, organizira vremenske i prostorne odnose i komunicira sa svojom okolinom. Posljedice su oštećenja, dosta različita i ovise o vrsti, vremenu nastanka, odnosu okoline prema osobi s oštećenjem, a tako i na utjecaj okoline na poticanje razvoja djeteta. Oštećenje sluha može uzrokovati najraznovrsnije psihosocijalne probleme, a kako će se oni odraziti ovisi o raznim čimbenicima.

Govorimo li o gluhoći (kao općem pojmu) i "gluhima", tada možemo reći da ne postoji određena definicija tog oštećenja, nego kako kaže Šengula-Jengiđ (Šegota i sur. 2010): „Gluhoća je prestanak funkcije sluha kao sredstva za socijalni kontakt, a 'gluh' čovjek onaj koji se za socijalni kontakt ne može služiti svojim sluhom“.

Oštećenje je sluha treći najčešći zdravstveni problem u svijetu. Možemo ga podijeliti u dvije skupine: totalnu i praktičnu. Kod totalne ne postoje nikakvi ostaci sluha, dok su kod praktične ostaci sluha minimalni, ali nedovoljni za komunikaciju. Praktična je gluhoća zapravo oštećenje sluha na govornim frekvencijama iznad 91 dB.

S obzirom na vrstu, oštećenje sluha može biti konduktivno, perceptivno i miješano. Konduktivno oštećenje nastaje zbog nekih patoloških promjena u srednjem uhu, zbog čega je spriječena provodnost zvučnog podražaja. U perceptivnom oštećenju živčanih struktura ometaju percepciju zvučnog podražaja. Miješano oštećenje u isto vrijeme podrazumijeva konduktivno i perceptivno oštećenje.

Uzroke gluhoće podijelit ćemo u tri skupine:

- Prenatalni
- Perinatalni i
- Postnatalni.

Prenatalni su uzroci vezani najčešće uz spolno nasljeđivanje, tj. gene. Oni se događaju tijekom same trudnoće i vezani su za intrakranijalna krvarenja ili neke teškoće u trudnoći koje djetetu mogu naštetiti, a postnatalni nastaju nakon rođenja.

Uzroke oštećenja sluha također možemo podijeliti prema, stupnju, vremenu i lokaciji.

Oštećenja nastala u vanjskom i srednjem uhu lakša su, ali ona u pužnici ostavljaju velike posljedice, kao što je teška gluhoća (Dulčić, Kondić 2002).

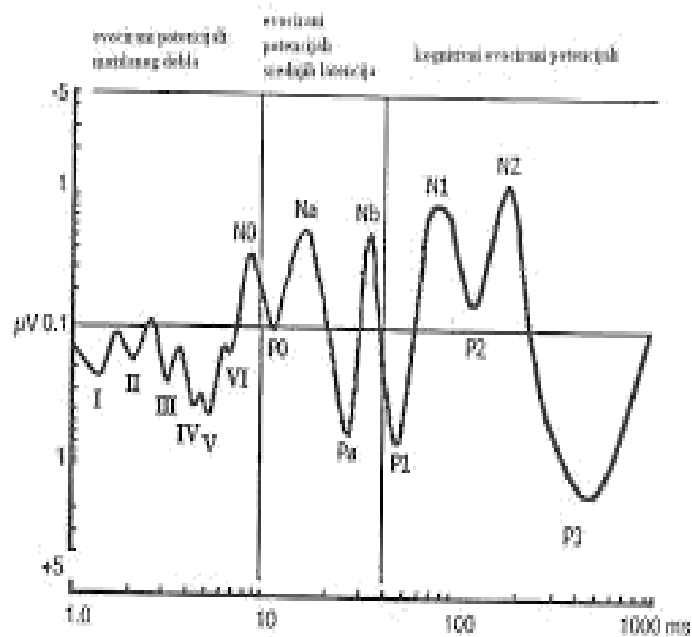
Rano otkrivanje slušnog oštećenja važno je zbog pravodobne, a ujedno i odgovarajuće rehabilitacije kojom se smanjuju posljedice oštećenja i poboljšava se komunikacija djeteta s okolinom. U današnjim rodilištima najčešća provjera sluha provodi se automatiziranim ispitivanjem otoakustičke emisije (SPNOS)². Metoda traje oko 10 sekundi, vrlo je jednostavna i objektivna, uz visoku osjetljivost i specifičnost.

Ispituje se funkcija osjetnih stanica pužnice, a provodi se na oba uha. Ako je otoakustična emisija prisutna, nalaz je uredan, a oštećenja sluha nema. Ustanovi li se da je nalaz negativan, što znači da otoakustična emisija nije prisutna, tada se rade nove pretrage, ali i patološko ispitivanje.

Slika 3. Prikaz ispitivanja otoakustičke emisije
(Izvor: Vaše zdravlje, *Dajmo da čuju - otkriti na vrijeme*,
<http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/66/>,

² SPNOS – Sveobuhvatni probir novorođenčeta na oštećenja sluha.

Slika 4. Očitavanje intervala kod otoakustičke emisije

(Izvor: Centar za tinitus, *Otoakustična emisija*, <http://www.tinitus.hr/otoakusticna.htm>,

U današnje vrijeme, razvitkom tehnologije, djeci s oštećenjem sluha liječnici prepisuju slušne aparatiće ili preporučaju ugrađivanje umjetne pužnice, koja pomažu da čuju zvuk oko sebe te osobu koja im se obraća. Najteže posljedice ostavlja urođena gluhoća jer ako se dijete pravovremeno ne podvrgne rehabilitaciji, posljedice su razočaravajuće i dijete pritom može ostati nijemo. (Olson 2010).

Slika 5. Umjetna pužnica

(Izvor: MojTV, *Umjetna pužnica: Vraćanje radosti zvuka*, www.mojtv.hr/emisije/35114/umjetna-puznica-vracanje-radosti-zvuka.aspx,

Slika 6. Slušni aparat

(Izvor: Microton, *Slušna pomagala*, http://www.microton.hr/admin/upload/webimages/slusna_pomagala/widex/bravissimo/widex_bravissimo.jpg,

3.1. Povijesni prikaz gluhoće

Pristup, a i sam odnos, prema djeci oštećena sluha bio je različit. Zapravo, možemo reći da je bio surov i nehuman. Primjer je sama Sparta, gdje su djecu s oštećenjem sluha, kao i gluhu djecu, ostavljali u divljini, u nepovoljnim uvjetima te ih kasnije ubijali ili ostavljali na nemilost zvijerima. U antičkom je Rimu odluke o životu takva djeteta donosio otac. Židovski zakon (Talmud), nastao 1000 g. pr. Kr., gluhim osobama nije davao pravo vlasništva. Platonova teorija o urođenoj inteligenciji isticala je da sva inteligencija postoji u trenutku rođenja, samo je potrebno određeno vrijeme da se ona i pokaže, ali bez govora nema ni vanjskog pokazatelja inteligencije. U Aristotelovo doba postojala je filozofija da gluhi ne mogu biti obrazovani jer ne čuju, pa stoga ne mogu ni učiti. Grčki je jezik Aristotel smatrao savršenim jezikom i jezikom znanja, a oni koji nisu čuli, a tako ni govorili grčkim bili su za njega barbari i zaostali.

Osobama oštećena sluha oduzimana su građanska prava. U razdoblju humanizma i renesanse (14. – 16. st.) mijenja se stav prema čovjeku, pa se za djecu s teškoćama u razvoju organizira posebna nastava te ih se pokušava osposobiti za rad.

Razvojem znanosti, krajem 18. stoljeća, realnije se sagledavaju razlozi nastanka oštećenja, što dovodi do omogućavanja društvene emancipacije takvih osoba. Otvaraju se prve ustanove za odgoj i obrazovanje, razvija se specijalna pedagogija te dolazi do osposobljavanja stručnjaka za rad s osobama oštećena razvoja. Temelj organiziranom udruživanju dali su početkom 20. stoljeća prvi učenici koji su završili zagrebačku školu za gluhe. Školu je 1885. otvorio gluhi učitelj Adalbert Lampe, zajedno s gluhim doseljenicima iz austrougarskih zemalja.

Godine 1921. registrirano je prvo društvo gluhih „Dobrotvor“, a prvi predsjednik bio je gluhi slikar Ivan Smole. To je prvo društvo gluhih na prostoru južno od Beča i Budimpešte. Društvo je postojalo pod navedenim imenom sve do 1945., a svrha mu je bila socijalna i društvena djelatnost sa scenskim priredbama, uz intenzivnu sportsku aktivnost. Organizirane su izložbe radova gluhih obrtnika na kojima su skupljena znatna sredstva za gradnju Doma gluhih (a koja su ratnom inflacijom obezvrijeđena). Nažalost, Statut i dokumentaciju o radu „Dobrotvora“ 1945. spalili su

tadašnji čelnici organizacije koji su u revolucionarnom žaru željeli raskrstiti s kapitalističkom prošlošću.

Prva poslijeratna lokalna udruga gluhih osnovana je u Splitu, čiji su pokretači bili Joško Duplančić, Jerko Podrug i braća Tironi, a 24. lipnja 1945. u Zagrebu osnovano je društvo "Jedinstveni narodni front gluhih Hrvatske". Obnovljen je društveni život te su prikazivane kazališne predstave za gluhe kao i za čujuće. Izvršni odbor gluhih za Hrvatsku konstituiran je godinu dana kasnije. Tada je došlo do punog zamaha i vrhunskih rezultata u radu Saveza jer mu je država praktički prepustila inicijativu i osigurala sigurno financiranje.

Za gluhe su otvorene brojne obrtničke radionice, domovi i škole u glavnim gradskim središtima. Gluhi su u velikom broju bili uključeni u industriju krojačke, konfekcijske, metalne, stolarske, obučarske i grafičke struke. Organizirana je živa umjetnička djelatnost: slikarske izložbe, scenska djelatnost, osobito pantomima, te folklor, uz suradnju tada najpoznatijih hrvatskih književnika i kazališnih djelatnika (Mirka Božića, Drage Ivaniševića, Ivana Ivančana, Joze Puljizevića i drugih) te gluhih umjetnika (Omerbegovića, Fanuka, Gudca, Glavana i Buktenice).

Za sve lokalne udruge osigurane su radne prostorije, a u većim gradovima društveni domovi gluhih, u kojima još i danas djeluju kulturno-umjetnička i sportska društva.

Tri desetljeća, od 1960. pa do Domovinskog rata, Savez je intenzivno djelovao i u korist nagluhih članova: nabavljao, distribuirao i servisirao slušna pomagala, izdavao list „Sluh“ i drugu literaturu i organizirao savjetovanište za njihove potrebe.

U sklopu djelatnosti Saveza i njegovih lokalnih udruga, čije se aktivnosti i danas uspješno provode, bile su: besplatna pravna služba, služba tumača, usluge socijalnog rada, savjetovanište za roditelje gluhe djece, škola za vozače, tečajevi za stjecanje visoke kvalifikacije i posebna ambulanta za gluhe.

Nadalje, Savez trajno prati i pokreće donošenje pravnih propisa koji se tiču gluhih osoba. Prvi je na području bivše države osigurao još 1967. pravo gluhih na vozačke dozvole. Od nas je krenula i inicijativa za priznavanje beneficiranog radnog staža, a stručni ljudi iz Saveza sudjeluju u nacionalnim raspravama o školstvu i socijalnim pitanjima (Hrvatski savez gluhih i nagluhih, http://www.hsgn.hr/?page_id=547, posjećeno 8. 12. 2015.).

4. PSIHOLOŠKE KARAKTERISTIKE DJECE S OŠTEĆENJEM SLUHA

Svako dijete ima svoje karakteristike i potrebe, ono je individualno, pa se prema njemu treba tako i postupati. Osnovni uvjet za opći psihički razvoj djeteta je mogućnost interakcije i komunikacije sa sredinom u kojoj dijete odrasta. Interakcija počinje od prvih dana djetetova života i njome dijete uči i izgrađuje neka osnovna svojstva koja su mu potrebna za opći razvoj. Ta se interakcija ili komunikacija i dalje razvija te poprima druge oblike i ima drugu ulogu. Nemogućnost korištenja verbalne komunikacije najuočljivija je kod gluhe djece. U početku svog psihofizičkog razvoja ona se normalno razvijaju. Međutim, u vrijeme kad bi verbalna komunikacija trebala zamijeniti neverbalnu, najčešće pokazuju određene znakove zastoja u psihičkom razvoju.

Kada djecu upisujemo u vrtić ili u školu, vrlo je važno znati da će se oni u tim ustanovama razvijati. Potrebno je usavršavati i poticati razvoj svih vještina, a tako i zadovoljiti sve njihove potrebe. Oslonimo se sada na potrebe djece, kao i djece s oštećenim sluhom u predškolskim ustanovama. One se dijele na različita područja i svaka od njih ima svoje metode i pristupe kojih bi se trebalo držati i usavršavati. (Radetić-Paić 2013).

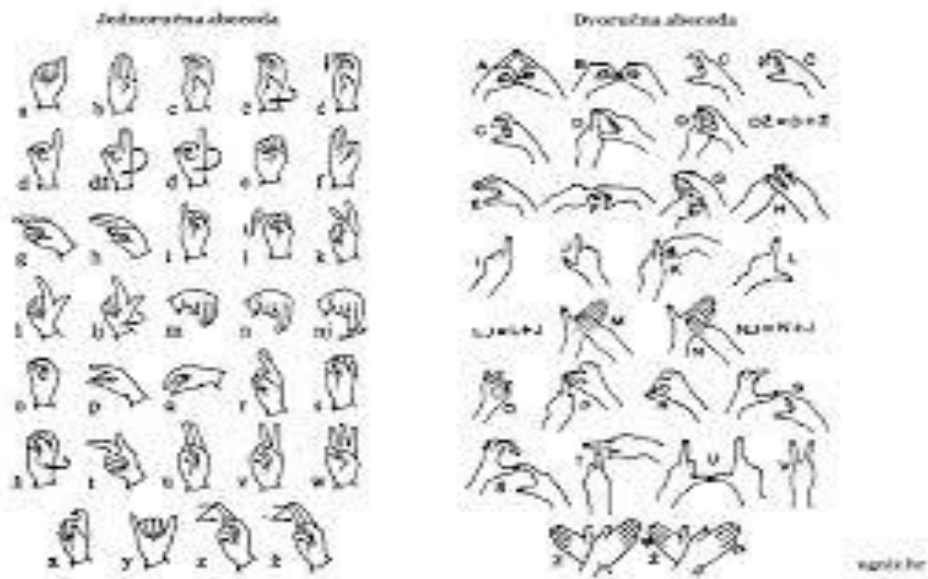
4.1. Govorno-jezični razvoj

Govor je najvažniji dio ljudske komunikacije, a on zapravo obuhvaća i pisanu riječ i sve popratne manifestacije govora koje mu daju posebno značenje, kao što su intonacija i mimika. Govor ima zadatak komunikacije, a predstavlja skup riječi/simbola kojima se prenosi poruka od osobe do osobe. Glavni preduvjeti za razvoj govora su: uredno razvijeni govorni organi, uredan sluh i intelektualni razvoj i stimulatívno okruženje. Govor djece oštećena sluha proizlazi iz toga da se dijete do 6. mjeseca igra svojim govornim organima i ta je vokalna igra slična kod svih beba bez obzira na jezično okruženje i u toj se dobi ne razlikuje čujuće od gluhog djeteta. No, nakon 6. mjeseca čujuće dijete počinje namjerno i osmišljeno proizvoditi glasove materinskog jezika, dok ta namjerna proizvodnja glasova izostaje kod oštećenja (Koska 2013).

Govor osoba s oštećenim sluhom, kao i usvojenost jezika, u stvarnosti je vrlo težak i nerazumljiv. Ogleda se prema stupnju oštećenja. Što je oštećenje teže,

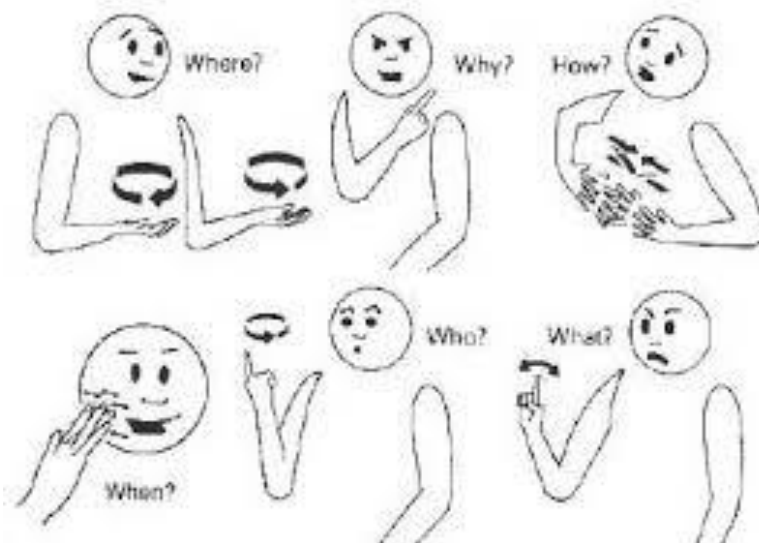
razumljivost je slabija. Izgovor glasova njima je veoma težak jer u većini slučajeva glasove izgovaraju onako kako ih čuju. Intonacija je govora monotona, ritam poremećen, glas prenapet i previsok. Sve te teškoće odražavaju se na teškoće u pisanju i čitanju.

Čitanje govora s lica i usana je vizualna percepcija govora, tj. očitavanje. Gluhima je teško pratiti razgovor u kojem sudjeluje više sugovornika, zato je vrlo važno odmah na početku istaknuti temu razgovora. Uspješnost očitavanja ovisi o objektivnim faktorima, što znači da udaljenost od sugovornika mora biti oko 150 cm, dijete ga mora gledati iz profila, a prostor mora biti dobro osvijetljen. I, ono najvažnije, sam razgovor mora biti jasan, s povišenim tonom. Gluhe osobe, kao i one s oštećenjem sluha, za komunikaciju koriste još i ručnu abecedu ili pravi znakovni jezik gluhih. O njihovu korištenju ovisi stupanj oštećenja (Rude 2003).

Slika 7. Ručna abeceda za gluhe

(Izvor: Udruga gluhih i nagluhih Istarske županije, *Jednoručna i dvoručna znakovna abeceda*, <http://ugriz.hr/gallery-items/jednorucna-i-dvorucna-znakovna-abeceda/>,

Slika 8. Primjer znakovnog jezika gluhih

(Izvor: InternetDict, *Kada je izumio znakovni jezik?*, <http://www.internetdict.com/hr/answers/when-was-sign-language-invented.html>,

4.2. Kognitivni razvoj

Nakon što razvijena motorika omogućí kretanje, a interesi i znatiželja postanu bitniji, dijete započinje svoj kognitivni razvoj. U početku je učenje konkretno i odvija se pomoću predmeta iz neposredne okoline. Kod djece bez oštećenja sluha od 2. do 3. godine razvoj i razumijevanje govora obuhvaća ne samo imenovanje predmeta i osoba, nego i složenije pojmove kao što su "sad", "uskoro" i "poslije".

Prepoznaje što je hrana, a što nije. Svjesno je nekih opasnosti, primjerice vrućeg štednjaka ili prometne ceste i izbjegava ih. U igrama spaja predmet sa slikom ili predmete koji imaju zajedničku funkciju, boju ili oblik. Broji od 2 do 3 predmeta i razumije što znači "jedan". Usmjeren je na predmete iz neposredne okoline koji su blizu i povezani s trenutnom situacijom. Od 3. do 4. godine dijete imenuje nekoliko boja i razvrstava predmete prema boji. Razumije koncept brojenja i koncept vremena (svjesno je prošlosti i sadašnjosti). Prisjeća se priča i jednostavno ih prepričava. Razumije pojmove jednako/različito, veliko/malo ili visoko/nisko. Igra imaginarne igre i igre s pravilima te zna čekati na red. Razlikuje stvarni svijet od svijeta mašte (Radetić-Paić 2013).

U stanju je samostalno grupirati predmete prema nekom kriteriju i pri takvim aktivnostima sposobno je koncentrirati se od 5 do 15 minuta. Znatiželjno je, traži informacije i postavlja bezbroj pitanja. Od 4. do 5. godine dijete ovladava predčitačkim i predmatematičkim vještinama. Sigurno broji i povezuje količinu s brojem, razumije prostorne i vremenske odnose, uparuje i kategorizira prema raznim kriterijima, izdvaja početni i završni glas u riječima, prepoznaje slova i brojeke te slično. Oko 6. godine djetetova života kognitivni razvoj ulazi u fazu konkretnih operacija. Umjesto spontanog učenja imitacijom i igrom znanja i vještine usvaja nekim drugim metodama. To je ujedno i dob početka školovanja. Cijeli je period predškole obilježen učenjem na zabavan i spontan način.

Kognitivni je razvoj kod djeteta oštećena sluha mnogo kompleksniji i zahtjevniji, počevši od motorike ruku, nogu i samog kretanja. Sve se te funkcije razvijaju usporeno. Razumijevanje pojmova iz neposredne okoline, razumijevanje boja i brojeva i svrhe nekog predmeta puno je teže, stoga se djetetu treba posebno objasniti značenje brojeva, pojmova, ali i njihova upotreba. S djetetom oštećena sluha potreban je kontinuiran rad. Ako je dijete uključeno u vrtićku skupinu, dobro bi

bilo kad bi pored sebe imalo neku stručnu osobu koja bi mu pomagala i pojednostavljeno objašnjavala pojedine zadatke koje je potrebno riješiti. Stručne osobe, kao što su logopedi ili defektolozi, koriste se posebnim metodama i pojednostavljenim radnim listovima. Pri usvajanju slova i pojmova, defektolozi najčešće koriste radne listove s povezivanjem, kao naprimjer: A – avion, auto i autobus; B – balon, bubamara i bundeva, i tako dalje. Za svako slovo navodi se minimalno 3 pojma. Za svaki zadatak postoji formulirano pojašnjenje koje će dijete razumjeti i s lakoćom riješiti. Kod kognitivnog razvoja djeteta s oštećenim sluhom važno je odmah započeti s radom na otkrivanju problema. To je jedini način s obzirom na to da takva djeca zaostaju u razvoju, a to se najviše primjećuje u govoru i komunikaciji (Greenspan i Wieder 2003).

4.3. Tjelesni i psihomotorni razvoj

Kod tjelesnog i psihomotornog razvoja daju se zadaci koji se konstantno izvršavaju. Pritom se radi na usavršavanju i osamostaljivanju djece, navikavanju na osobnu higijenu i urednost (pranje i brisanje ruku nakon svake aktivnosti, pravilno korištenje toaletnog papira, urednost pri svlačenju, oblačenju i obuvanju). Također, djecu je potrebno navikavati na urednost prostora u kojem svakodnevno borave (pospremanje pribora, igračaka i materijala za rad). Treba ih poticati na sposobnost samoposluživanja hranom i napitkom, pravilno sjedenje i ponašanje za stolom, ali i usavršavati sve oblike prirodnog kretanja (Radetić-Paić 2013).

4.4. Socioemocionalni razvoj i razvoj ličnosti

Socioemocionalni je razvoj jedan od zadataka koji se treba razvijati i poticati, pri čemu je od iznimne važnosti razvijati strpljivost, ustrajnost, samopouzdanje, dosljednost i međusobnu solidarnost te poticati kulturno ponašanje i ophođenje (Katz 1999).

Za razvoj ličnosti važno je omogućiti djeci iskazivanje potreba i želja, njegovati međusobno razumijevanje, poštivanje pravila, ustrajnost i upornost u igrama i aktivnostima. Time se kod djece zapravo razvija osjećaj osobne vrijednosti (Juul 1996).

4.5. Spoznajni razvoj

Na spoznajnom razvoju radi se: poticanjem radoznalosti djece za zbivanja i promjene u društvenom i prirodnom okruženju; poticanjem radoznalosti u zapažanjima i promatranjima, utjecanjem na donošenje odluka i zaključaka o uzročno-posljedičnim pojavama među predmetima i pojavama; razvijanjem i usavršavanjem znanja o narodnim običajima i tradiciji u bližem okruženju i razvijanjem zanimanja za biljni i životinjski svijet, vremenske pojave i promjene kroz godišnja doba (Radetić-Paić 2013).

4.6. Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo

Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo također su važni zadaci jer je komunikacija veoma važan faktor u socijalnom razvitku. Stoga je od iznimnog značaja njegovanje i poticanje verbalnog i neverbalnog govora opisivanjem doživljaja, želja i potreba, poticanje i bogaćenje rječnika, poticanje na reproduciranje i identifikaciju s likovima iz priča i stihova, ali i razvoj i njegovanje glazbene i likovne sposobnosti pjesmom, plesom i ritmom te raznovrsnih likovnih i tehničkih sredstva te materijala (Dulčić 2012).

5. SOCIJALNE VJEŠTINE I KOMPETENCIJA DJECE OŠTEĆENA SLUHA

Socijalne su vještine sposobnosti prilagođavanja i pozitivnog ponašanja koje omogućuju osobama da se uspješno nose sa zahtjevima i izazovima svakodnevnice. Omogućuju uspostavljanje i održavanje prijateljskih odnosa i snalaženje u različitim oblicima socijalne interakcije.

Socijalna je kompetencija važna u stvaranju i održavanju prijateljstva, u prilagodbi zahtjevima iz okoline te u usklađivanju osobnih resursa s poticajima iz okoline. Temelji se na socijalnim vještinama i razvija se iskustvom socijalnih interakcija, što opet ovisi o kulturalnom okruženju i situacijskim faktorima gdje je važno poznavati norme, pravila i vrijednosti zajednice. Ovisi o spolnim i dobnim razlikama te za njih vezana očekivanja. Socijalna kompetencija uključuje učinkovitu komunikaciju, razumijevanje sebe i drugih, stjecanje spolne uloge, usvajanje moralnih načela, regulaciju emocija i prilagodbu ponašanja, sukladno dobnim normama. Ishod je socijalnih vještina i socijalne kompetencije vršnjačko prihvaćanje, dublji i dugotrajniji odnosi, fizičko zdravlje, samopoštovanje, povjerenje u okolinu, a kasnije se održava i na školski uspjeh i uspjehe u svakodnevnici (Katz 1999).

Razvoj socijalnih vještina i kompetencije gluhe djece te ostale razlikuje se u tome što se drukčije pristupa. Dijete oštećena sluha već ima urođene potencijale i sposobnosti za boravak u društvenom okruženju, a to je steklo u obitelji. Kada se dijete uključi u predškolsku ustanovu, odgojitelj, prateći rad, vidi koje se vještine trebaju još razvijati i na kojima treba još raditi. Djeca oštećena sluha najčešće imaju slabo razvijenu sposobnost govora i čitanja, i komunikacije općenito. Stoga se odgojitelji posebno posvećuju razvijanju tih sposobnosti. Suradnjom sa stručnim osobama, kao što su logoped i defektolog, odgojitelji izrađuju poseban program i jednostavnije zadatke kako bi tom djetetu omogućili napredak. Redovni odgojitelji bi svakako trebali poznavati načine edukacije djece oštećena sluha, a i proći različite tečajeve kako bi i sami mogli raditi. Poželjno bi bilo da poznaju znakovni jezik ili ručnu abecedu, ovisno o tome što je dijete naučilo rehabilitacijom. Tim je načinom zapravo najlakše dijete izgraditi u kvalitetnu i zrelu osobu, pomoći da se razvije u svim aspektima socijalnih vještina kako bi se lakše snalazili u kasnijem životu (Juul 1996).

5.1. Sociološki aspekt gluhoće – zajednica gluhih kao jezična/kulturalna manjina

Sa sve većim brojem gluhih intelektualaca u razvijenim zemljama svijeta, dolazi do jačanja samosvijesti u zajednicama gluhih u svijetu. Jedno je od glavnih nastojanja zajednica gluhih u svijetu nastojanje da se medicinski, patološki model gluhoće ili model deficita zamijeni sociološkim (kulturološkim) modelom gluhoće. Pripadnici zajednica gluhih ne žele da ih čujuća većina smatra oštećenim, neuspješnim osobama, invalidima, već pripadnicima jezične, odnosno kulturalne manjine – pripadnicima manjinske zajednice sa svojim jezikom, kulturnim stvaralaštvom i institucijama, vrijednostima, običajima, poviješću, udrugama, koji jednako kao i čujući imaju pravo na obrazovanje i osposobljavanje za rad (Pribanić i sur. 2000).

6. DJECA OŠTEĆENA SLUHA U OBITELJI I ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

6.1. Razvoj djeteta oštećena sluha u obitelji

Odavno je poznata činjenica da na razvoj svakog djeteta, pa tako i na dijete oštećena sluha prvenstveno utječe obitelj. Kaže se da je obitelj temeljna odgojna institucija i važno mjesto materijalne i duhovne sigurnosti njezinih članova. Obiteljski je život isprepletena, svjesna i nesvjesna mreža međusobnih odnosa koja postaje još i složenija ako u njoj postoji dijete oštećena sluha. Obiteljska je sredina djetetovo prirodno okruženje i ima nezamjenjivu ulogu u njegovu oblikovanju. Dolaskom na svijet, dijete ulazi u obitelj s već izgrađenim i uhodanim odnosima, koji utječu na njega. Dijete tu stječe emocionalna iskustva, usvaja životne vrijednosti i stječe pravila međuljudskih odnosa i ponašanja u društvu. Prima kulturu svoje sredine i govor koji je važan činitelj u socijalnom životu djeteta. Kako bi se dijete razvilo u zrelu osobu od iznimne je važnosti pomoć odrasle osobe (Dulčić i Kondić 2002).

Rano otkrivanje oštećenja sluha i uključivanje u rehabilitacijski proces važna je pretpostavka napredovanja djeteta, a obitelj u tome ima nezamjenjivu ulogu. Aktivna suradnja roditelja i specijaliziranih ustanova vrlo je važna jer pospješuje napredak djeteta. Vrlo je važno reći da na odnos roditelja prema rehabilitaciji utječu razni čimbenici, ali posebnu važnost imaju stavovi roditelja prema vlastitom djetetu i njegovim potrebama.

Odnosi odraslih moraju biti kvalitetni, pogotovo u 1. fazi razvoja. Sama kvaliteta odnosa dijete – odrasli ovise o osobnosti sudionika u tom odnosu.

Roditelji na dijete prenose svoja životna iskustva, fantazije, svjesne i nesvjesne želje, a dijete svoje genetske i biološke potencijale.

Roditeljstvo se može promatrati s 2 osnovna gledišta: biološkog i psihološkog, emocionalnog (Šajina-Sošić 2000).

6.2. Razvoj djeteta oštećena sluha u odgojno-obrazovnim ustanovama

Upisom djeteta u vrtić roditelji mu žele sigurnost, ispunjenost i sreću, ali i da stekne te usvoji životna iskustva. Biti odgojitelj ne znači nužno biti prisutan u odgojnoj skupini i nadgledati djecu, čuvati ih i igrati se s njima. Biti odgojitelj veoma je važan zadatak koji se mora voljeti i razvijati mnogobrojnim interakcijama. Stav odgojitelja prema svakom djetetu, pa tako i djetetu s oštećenim sluhom mora se temeljiti na solidarnosti i razumijevanju. Odgojitelj je dužan poštivati djetetovu ličnost jer je ono osoba kojoj je potreban osjećaj osobne vrijednosti.

Rad gluhe djece odgojitelj bi trebao ocjenjivati prema sposobnostima i uloženom trudu, a nikako u na odnosu na čujuće. Mora dijete poticati na suradnju i aktivnost u svim elementima, učiti ga da se poštuju pravila i druge osobe. Odgojitelj iznosi svoje stavove i mišljenja sukladna željama i potrebama djece. Svaki se problem mora riješiti na konstruktivan način i zadovoljstvo djece.

Svakodnevne životne situacije dijete uči vlastitim iskustvom i iskustvom odgojitelja, jer se tada u djetetu razvijaju i zadovoljavaju potrebe za sigurnošću, pripadanjem, samopoštovanjem, poštivanju drugih, ali i od strane drugih. Odgojitelj svaki dan mora imati određene planove koje s djecom želi provesti, pa tako djeca njima stječu elementarna znanja, razvijaju socijalne vještine te usvajaju humane, kulturne i etičke vrednote. Odnos odgojitelja prema gluhom djetetu ne bi se trebao razlikovati od odnosa prema drugoj djeci.

Odgojiteljima bi se trebala omogućiti edukacija kako bi što lakše mogli pristupiti djetetu oštećena sluha te se brinuti o njihovom potencijalu (gluhe, ali i nagluhe djece) za učenje vizualnim modalitetom.

Govor odgojitelja trebao bi biti sporiji, jasan i prirodan, bez prenaplašavanja izgovora. Rečenice trebaju biti kratke s poznatim riječima, a ako dijete ne razumije, potrebno je rečenicu preoblikovati, ali da se ne ponavlja u nedogled. Djetetu, također, treba dati vremena da oblikuje odgovor. Kada dijete sudjeluje u diskusiji i razgovoru, vrlo je važno da odgojitelj imenuje dijete koje govori, te da djeca govore jedan po jedan (Šajina-Sošić 2000; Dulčić i sur. 2012).

6.3. Odnos gluho dijete – odgojitelj – skupina

Polazak djeteta u vrtić značajan je trenutak u životu djeteta i njegove obitelji. Dijete i roditelji moraju uskladiti međusobni odnos sa zahtjevima odgojno-obrazovne ustanove. No, to može pokrenuti potisnute emocionalne sukobe, a s roditeljske strane i potisnutu agresiju prema djetetu zbog straha da će ga izgubiti. Uspješno uključivanje u odgojno-obrazovnu instituciju predstavlja određeni stupanj tjelesne, socijalne, emocionalne i intelektualne zrelosti. Odgojitelj je, pri dolasku djeteta s oštećenim sluhom, dužan razgovarati s ostalom djecom o tome. Djeca moraju unaprijed znati da je tom djetetu od iznimne važnosti da se osjeća prihvaćeno. Moraju znati da mu je potrebna pomoć, podrška i prijateljstvo, kako se ne bi osjećalo odbačenim i zanemarenim. Trebamo im vlastitim primjerom pokazati da je potrebno surađivati i prihvatiti stanje u kakvom se dijete nalazi. Raznim interakcijama, djeca će naučiti prihvatiti to dijete i pomoći mu, družiti se s njim te ga neće zanemarivati. No, potrebno je konstantno raditi na tome i poticati djecu na grupni rad, zajedničke aktivnosti s djetetom oštećena sluha. Kada djeca to shvate, neće im biti problem i rado će se družiti (Dulčić i Kondić 2002; Lepičnik-Vodopivec 2011).

7. EDUKACIJA I REHABILITACIJA

7.1. Definicija pojmova

Rehabilitacija je kompleksni proces osposobljavanja, u najvećoj mogućoj mjeri, za što normalniji život i rad osoba kojima je ta sposobnost smanjena (Medicinski leksikon, *Rehabilitacija*, <http://www.medicinski-leksikon.info/znacenje/rehabilitacija.html> ,

U ovom je slučaju to rehabilitacija djece s oštećenim sluhom. Osim niza teškoća i oštećenja fizičke, emocionalne, socijalne i ekonomske prirode invalid ima još niz preostalih, očuvanih sposobnosti, koje treba maksimalno razviti, a kod teške invalidnosti barem sposobnost samozbrinjavanja. Rehabilitacija je jedinstven proces, ali ima medicinsku, profesionalnu i socijalnu fazu. Sama je rehabilitacija vrlo složena i komplicirana, ali vrlo dobra i korisna, pa je vrlo važno ozbiljno pristupiti svemu i biti uporan i strpljiv. Djeci je potrebno vrijeme, vježba i podrška, te da se pored svega toga osjećaju ugodno i da se na njih ne vrši nikakav pritisak.

Edukacija je odgoj i obrazovanje ili, u ovom slučaju, priprema stručne osobe koja će djeci pomagati u učenju i svladavanju pojmova, zadataka i brojeva, te govor i komunikaciju (Lepičnik-Vodopivec 2011).

7.2. Uloga roditelja u rehabilitaciji

Roditelji su prvi rehabilitatori u procesu rehabilitacije djeteta, ali svejedno je od velike važnosti dobra informiranost roditelja o teškoći djeteta. Roditeljima je potrebno približiti spoznaje o oštećenju sluha, slušanja i govora te im pojasniti što to znači za njihovo dijete.

Samo rođenje djeteta je bitan trenutak kada se u njegovoj obitelji sve mijenja, a još veći kad se rodi dijete oštećena sluha. Roditelji nerijetko strahuju da će nešto propustiti u razvoju djeteta, propitkuju se postupaju li ispravno, a i samo je dijete osjetljivije i traži puno njege (Dulčić i sur. 2012).

7.3. Pristupi u rehabilitaciji

Postoje 3 pristupa u edukaciji i rehabilitaciji djece s oštećenjem sluha. Prvi od njih je oralni pristup, u kojem se nastoji što više razvijati govorni jezik, a znakovni jezik i ručne abecede potpuno su zabranjene (Bradarić i Jončić 2000).

Totalni pristup potiče govor uz istovremeno korištenje znakova. Bilingualno – bikulturalni pristup temelji se na učenju znakovnog jezika koji se uči s lakoćom. Učenje tog jezika od najranije dobi omogućuje djetetu da se njegove komunikacijske vještine razviju u skladu s dobi i intelektualnim sposobnostima.

Znakovni se jezik zbog obrazovanja gluhih zahtijeva u svim odgojno-obrazovnim ustanovama i njihovim programima. Također se uvode tečajevi znakovnog jezika za roditelje, kako bi i oni naučili komunicirati s gluhim djetetom (Radetić-Paić 2013).

Odgoj, obrazovanje i rehabilitacija djece s teškoćama u razvoju oblik je tretmana koji je sredinom 20. stoljeća bio podvrgnut ispitivanjima. Prije toga su se samo iznimni pojedinci uspjeli probiti iz barijere života u izoliranim grupama. Pokret odgojno-obrazovne integracije rezultat je stava da se cilj edukacije i rehabilitacije cjelovitije ostvaruje, kako u vrtiću tako i u redovnoj školi. Sam pojam odgojno-obrazovne integracije znači obuhvaćanje djece s teškoćama u razvoju redovnim odgojno-obrazovnim sustavom, ali uz pomoć specijalnih institucija, jer je za neke nužan i potreban tretman po posebnom programu (Andrijević i sur. 2000).

7.4. Rehabilitacijske ustanove

Poliklinika SUVAG je zdravstvena ustanova u kojoj se provodi specijalističko-konzilijarna zdravstvena zaštita osoba s teškoćama u govornoj komunikaciji. U medicinskoj dijagnostici i rehabilitaciji osoba oštećena sluha i govora (oštećenja sluha, nerazvijen ili nedovoljno razvijen govor i poremećaji glasa i govora) primjenjuju se teorijske postavke, metodski postupci i elektroakustička oprema verbotonalne metode. Uz medicinsku dijagnostiku i rehabilitaciju osoba s teškoćama u govornoj komunikaciji (oštećenja sluha i/ili govora), provodi se odgoj i obrazovanje djece oštećena sluha i/ili govora, znanstvenoistraživačka djelatnost i verbotonalna edukacija stručnjaka u zemlji i inozemstvu, podučavaju strani jezici audio-vizualnom

globalno-strukturalnom metodom (primjena verbotonalnog sistema) i druge prateće djelatnosti. Na jedinstvenim temeljnim principima razrađen je niz dijagnostičkih i rehabilitacijskih programa, primjerenih vrsti i broju oštećenja te dobi pacijenta. Programima dijagnostike i rehabilitacije obuhvaćeno je dnevno oko 1000 osoba s teškoćama u slušanju i govoru te s drugim pratećim i uključivim oštećenjima, posebno neurološkim. Više od 80 % pacijenata su djeca oštećena sluha i, posljedično, govora te djeca s teškoćama u razvoju (Poliklinika SUVAG, <http://www.suvag.hr/djecji-vrtic-poliklinike-suvag/>, preuzeto 12. 7. 2014.).

7.5. Dnevni centar za rehabilitaciju "Slava Raškaj" Rijeka

Dnevni centar za rehabilitaciju "Slava Raškaj" Rijeka ustanova je socijalne skrbi čije su primarne djelatnosti rehabilitacija djece s oštećenjem sluha i rehabilitacija djece s usporenim razvojem govora. Rehabilitacija se izvodi grupno i individualno. Uz navedenu rehabilitaciju, "Slava Raškaj" svojim korisnicima pruža i usluge psihološke pomoći i podrške te glazbenu terapiju. Trenutno je u rehabilitaciju uključeno oko 140 korisnika. U Centru rade logopedi, fonetičari, psiholog, rehabilitator za gluhoslijepe i glazbeni terapeut (Dnevni centar za rehabilitaciju "Slava Raškaj" Rijeka, www.slava-raskaj-rijeka.hr, posjećeno 26. 8. 2016.).

7.6. Logoped i defektolog

Logopedija se bavi prevencijom, dijagnostikom i tretmanom poremećaja govora, glasa, jezika, gutanja, slušanja, čitanja, pisanja i svih oblika komunikacije. Osim toga logopedi se bave primijenjenim i temeljnim istraživanjima u navedenim područjima. Kao znanstvena disciplina logopedija pripada društveno-znanstvenomu području, odnosno odgojno-znanstvenomu polju. U obrazovnomu i odgojnom sustavu, logopedi rade kao pedagozi u poučavanju djece s oštećenjima sluha i poučavanju djece poremećenog glasa i govora. (Hrvatska udruga za disleksiju, <http://hud.hr/logopedi/>, posjećeno 26. 8. 2015.)

Defektolozi, u smjeru logopedije, stručnjaci su za verbalno-glasovnu komunikaciju. Osposobljeni su za prevenciju, dijagnosticiranje i tretman poremećaja svih onih procesa i funkcija koji su povezani s produkcijom govora te percepcijom i produkcijom oralnog i pisanog jezik, kao i oblicima neverbalne komunikacije

Zapošljavaju se u centrima za rehabilitaciju slušanja i govora, centrima za medicinsku rehabilitaciju, centrima i posebnim ustanovama za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju gluhe i nagluhe djece, otorinolaringološkim, neurološkim, psihijatrijskim, audiološkim, fonijatrijskim i pedijatrijskim klinikama, ustanovama za mentalno zdravlje i savjetovalištim, centrima za autizam, ustanovama za rehabilitaciju osoba s cerebralnom paralizom i osoba smanjenih intelektualnih sposobnosti. Rade u predškolskim ustanovama, osnovnim školama, školskim dispanzerima, istraživačkim centrima i privatnoj praksi. Također, važno je napomenuti da oni mogu biti i osobni asistenti koji svakodnevno borave s djecom te im pomažu u interakciji s okolinom i uključivanju u razne programe (Vodič kroz zanimanja, *Defektoloji*, <http://mrav.ffzg.hr/zanimanja/book/part2/node1002.htm>, posjećeno 26. 8. 2015.).

8. PRAKTIČNI RAD

Oštećenje je sluha složeni poremećaj čije se posljedice mogu očitovati na govornom, psihološkom i socijalnom razvoju djeteta. S obzirom na to da se djeca s oštećenjem sluha integriraju u odgojno-obrazovne ustanove, važno je proučavati njihovu socijalizaciju i ponašanje u skupini vršnjaka tipičnog razvoja, ali i načine na koje se može potaknuti njihov govorno i jezični razvoj.

8.1. Cilj, svrha i zadatak

Cilj je utvrditi kakvo je ponašanje, socijalizacija te govorno jezični razvoj djeteta s oštećenjem sluha u odgojno-obrazovnoj ustanovi te odnose među djecom tipičnog razvoja i djeteta oštećena sluha, kao i između djeteta oštećena sluha i odgojitelja.

Svrha je dobiti uvid u cjelokupni socijalni razvoj djeteta interakcijom u svim aktivnostima, pa tako i rješavanje zadataka s obzirom na to da je dijete oštećena sluha bilo zadnju godinu u vrtićkoj skupini i da se pripremalo za školu.

Zadatak je ispitati način komunikacije, govor i socijalni razvitak aktivnostima koje se svakodnevno provode u vrtiću.

8.2. Opis postupka i ispitanika

Praktični dio proveden je u suradnji s Dječjim vrtićem "Olga Ban" u Pazinu. Nakon dobivene dozvole ravnateljice ustanove Vesne Rusijan-Ljuština i pristanka roditelja djeteta organizirano je promatranje djeteta oštećena sluha od 8 sati ujutro do 12 sati i 30 minuta u razdoblju od 10 dana.

Uloga je promatrača bila sudjelovati u interakciji djeteta tijekom svih njegovih aktivnosti provedenih u vrtiću. Ujedno je uloga promatrača bila i bilježiti ponašanje djeteta te odnose među djecom kao i između odgojitelja i djeteta s oštećenjem sluha.

Aktivnim promatranje bilježilo se ponašanje djeteta u raznim zadacima, situacijama, slobodnim aktivnostima i komunikacija s ostalom djecom i s odgojiteljima, s posebnim osvrtom na njegov napredak.

Djevojčica Maja³ je vrlo lijepa, kratke kosice i za svoju dob viša od ostale djece njene dobi. Ima 6,5 godina i priprema se za školu. Rođena je s oštećenjem sluha, u obitelji u kojoj su majka, brat i tata gluhonijemi te se sporazumijevaju znakovnim jezikom gluhih. Djevojčica zna znakovni jezik, ali ga u vrtiću ne koristi zato što razumije što joj djeca govore. Za komunikaciju koristi slušne aparate i ako slučajno ne može razumjeti ono što je čula, čita s usana.

8.3. PROMATRANJE DJETETA TIJEKOM AKTIVNOSTI

Organizacija aktivnosti, vremena i prostora, ima odlučujući utjecaj za proces odgoja i obrazovanja djeteta. Načela stvaranja za dijete poticajnog razvojnog okruženja vrlo su bliska načelima osiguravanja uvjeta za djetetov osobni prostor, koji za dijete ima komunikacijsku i zaštitnu funkciju (Tatković, Muradbegović i Crnčić-Brajković 2010).

8.3.1. Životno-praktične aktivnosti

Što se tiče odrađivanja zadataka, djevojčica većinu odradi sama, ali zapne li onda joj pomažu i djeca i odgojiteljice. Uvijek pažljivo sluša i prati sve što se govori te sudjeluje u razgovoru. Ne treba je posebno poticati, poslušna je i poštuje pravila. Uvijek je spremna pomoći i surađuje u timskom radu.

8.3.2. Raznovrsne igre

Djevojčica se rado igra sa svima, ali i samostalno. Za igračke se nikad ne svađa, strpljivo čeka svoj red. Poštuje pravila slobodnih aktivnosti, te pravila timskih igara. S djecom se veseli i igra i sluša odgojiteljice dok objašnjavaju pravila igre.

³ Ime djeteta je izmijenjeno radi zaštite anonimnosti sukladno Kodeksu etike za psihološku djelatnost (NN 13/05).

8.3.3. Govor, izražavanje i stvaranje

Prilikom izvršavanja zadataka koji su vezani za priče, djevojčica pažljivo sluša, odgovara na pitanja i povezuje. Uvijek čeka na svoj red, ne upada u riječ. Naiđe li na teškoću, djeca i odgojiteljice joj pomažu u izražavanju. Iako ne čuje, riječi koje koristi jednostavne su i lako razumljive. Djeca shvaćaju da ona ne može razgovarati poput njih, pa mogućnost da se zbog toga posvađaju ne postoji.

8.3.4. Istraživačko-spoznajne aktivnosti

Djevojčica je vrlo radoznala i sa svima rado dijeli svoje ideje. Pozorno sluša o čemu se govori, iako joj to ide teže. Uporna je, pa ukoliko postoji problem ili neka nejasnoća traži da joj se objasni, iako i odgojiteljice unaprijed znaju da treba ponoviti. Strpljiva je, a sve zadatke obavlja u roku i vrlo je predana u radu.

8.3.5. Rezultat i rasprava

U odrađenim se aktivnostima vidi individualan rad djeteta oštećena sluha, te sve načine interakcije u skupini i s odgojiteljima. U razdoblju od 10 dana promatranje se većinom odvijalo u trajanju od 4 sata, od trenutka kada je dijete došlo u vrtić do trenutka kada je otišlo.

Svaki bi dan započeo doručkom. Djevojčica se, kao i sva ostala djeca, doručkom poslužuje sama, a kada joj je primjerice potrebna pomoć, ona dolazi do odgajateljice i pita je za pomoć. Ako odgajateljica nije u blizini, tada pita dijete koje joj je najbliže. Po završetku sama za sobom sprema pribor i čisti. U vrijeme dok jede vrlo je tiha i promatra sve oko sebe. Osluškujе zvukove i šumove i gleda drugu djecu. Ponekad s njima uspostavlja kontakt i smije se. Djevojčica je uredna i pedantna, što nije neobično, jer se djecu razgovorom i radom potiče na higijenu, što osobnu što higijenu prostora gdje borave.

Za vrijeme slobodnih aktivnosti djevojčica se igra, vrlo rijetko je sama, a češće je u skupini od nekoliko djece. Vrlo je otvorena i druželjubiva, što se vidi u igri s djecom. Djeca je, također, cijene i prihvaćaju.

U aktivnostima koje su odgajateljice svakodnevno planirale, djevojčica se vrlo dobro snalazila. Trudila se i zadatke je obavljala vrlo predano. Zadatak koji nije uspjela shvatiti, dodatno se objasnio. Tog je tjedna plan odgojiteljica bio vježbati i pripremati se za završnu priredbu u kojoj sudjeluju sva djeca, pa tako i ona. Sljedećeg dana kada sam došla u vrtić, djeca su vježbala pjesmice pa sam posebnu pažnju posvetila toj aktivnosti. Sva su se djeca posložila u vrstu i počela pjevati. Djevojčica je pratila ritam i na mjestu se gibala kao sva djeca. Iako je teže pratila riječi i stihove, svejedno se trudila slušajući i prateći odgojiteljice i ostalu djecu. Djevojčica je vrlo bistra i brzo shvaća što je zadatak.

U ovom ću odlomku navesti jedan primjer kada je djevojčica bila ljuta na odgajateljicu i povukla se u kutak. Jedno je jutro djevojčica u vrtić donijela igračku s kojom se inače igra kod kuće. Kada ju je pokazala djeci, odmah je nastala svađa. Odgajateljice nisu odmah shvatile u čemu je problem pa su pozvale djevojčicu da im kaže što se dogodilo. Djevojčica im je tada pokazala igračku, koju su joj one oduzele. Djevojčica se rasplakala i povukla u kutak. Neko se vrijeme nije htjela ni igrati niti razgovarati. Nakon nekog vremena odgojiteljica ju je pozvala k sebi i s njom

razgovarala o tome. Odgajateljica joj je objasnila da se svoje igračke ne smiju nositi u vrtić jer postoji mogućnost da se igračka zagubi ili pomiješa s ostalima. Djevojčica je na kraju shvatila da se to ne smije raditi i svoju je igračku odnijela u svoj ormarić, kako bi je kasnije odnijela kući. Kada se vratila u skupinu, s osmjehom na licu, otišla je igrati se s ostalom djecom. U toj sam igri sudjelovala i ja te smo slagale kockice. Ovo je, naravno, jedan od primjera pravilnog postupanja s djetetom – tako da im se, na prihvatljiv način, objasni što se smije, a što ne.

Možemo reći da djevojčica, kao i mnoga druga djeca s istim problemom, u vrtićkoj skupini mogu itekako dobro napredovati. Međutim, u svakoj bi vrtićkoj skupini trebao postojati osobni asistent. Odgojiteljice se, naravno, svoj djeci posvećuju jednako, ali asistent bi mogao još puno više. Ako ne postoji mogućnost pronalaska osobnog asistenta, bilo bi dobro da je barem jedna od odgojiteljica osposobljena za rad s djetetom oštećena sluha. Zapravo, da se dodatnim obrazovanjem što više upozna s mogućnostima napretka toga djeteta. Kao što je već negdje u tekstu navedeno, o potrebi asistenta odlučuju i sami roditelji, ovisno o stupnju oštećenja.

U jednom istraživanju u Poliklinici SUVAG u Zagrebu pratila su se djeca vrtićkih skupina u rehabilitacijsko-edukacijskim aktivnostima i glazbenim stimulacijama. Promatrana je individualna slušna rehabilitacija jedne djevojčice, kojoj je odlazak u školu bio odgođen. Zabilježeno je da djeca nove pojmove teško pamte, i da je potrebno više rada. Međutim, djeca pokazuju volju i želju za radom i govorom i trude se. Sudjelovanjem u glazbenim stimulacijama djeca imitiraju ritam zvukom bubnja, zatim ponavljaju neke vokale koje su već prije učili. Izvođenjem iracionalne brojalice nastojali su strogo pratiti ritam, čime se poboljšava pamćenje. Glazbene stimulacije otvaraju nove putove punoga razvoja govora osoba oštećena sluha. To je uvjetovano i činjenicom da moždane strukture lakše percipiraju pjevanje i ritam. Stimulacije pokretom čine dvije uzajamno povezane cjeline, a to su harmonija tijela te slušanje, govor i jezik (Alaber 2016).

I kao što je u cijelom ovom radu rečeno, svakom se djetetu treba pristupiti kao pojedincu, bilo to dijete s teškoćama u razvoju ili ne. Što se tiče djeteta s oštećenim sluhom, s njim treba konstantno raditi, vježbati, učiti ga i postupati s njim kao jednakim članom grupe. Ne smije se praviti razlika jer tek tada dijete gubi samopouzdanje i volju, postaje povučeno i povrijeđeno.

9. ZAKLJUČAK

Gubitak sluha nije tjelesno oštećenje koje se može zanemariti, ono je oštećenje koje se uvelike odražava na obiteljski i društveni život, a uz to i na posao i samopouzdanje. Funkcioniranje osobe ovisi o funkcioniranju njezinih osjetilnih organa. Oštećenje jednog kanala percepcije djeluje na perceptivno-motoričku organizaciju, a tako i na cjelovit razvoj. Jedan je od osnovnih problema u razvoju djeteta oštećena sluha teškoća u razumijevanju kompleksnijih osjećaja, složenijih pojmova, unutarnjih pojmova i odnosa među ljudima. Većina provedenih ispitivanja pokazuje da intelektualni razvoj djeteta može biti normalan, ali je razina intelektualnog funkcioniranja niža. No, intelektualne sposobnosti bit će razvijenije ukoliko je dijete u kontaktu s obitelji. Time mu se razvija veće samopouzdanje i veća sposobnost podnošenja frustracija s kojima se većina djece stalno susreće i bori. Pravovremenim pružanjem rehabilitacije i integracije u odgojno-obrazovnim ustanovama, roditelji djeci omogućuju ostvarivanje intelektualnih potencijala, a time im ujedno i pomažu da se njihov spoznajni razvoj, mišljenje i inteligencija razvijaju kao i čujuće djece. Integracija djece s teškoćama u razvoju, a tako i djece oštećena sluha, nije završena njihovim uključivanjem u predškolsku ustanovu i redovnu školu. Uspješna integracija trebala bi omogućiti da se djeca u odgojno-obrazovnim ustanovama osjećaju dobro i prihvaćeno. Ono što nam teorija govori, a vrlo je blisko praksi, jest da je bitno vidjeti i doživjeti, da bismo shvatili.

U praktičnom radu svrha je bila promatrati dijete i voditi bilješke kako se ono ponaša u određenim aktivnostima vezanih uz govor i komunikaciju, kako ostvaruje suradnju s ostalom djecom i s odgojiteljima. Ono što se može zaključiti je da je djevojčica jako napredovala, što uz svoju jaku volju, što uz pomoć zabave i igre, pa i učenja. Iako se ovdje radi o oštećenju sluha, neizostavno je reći da se s bilo kojim oštećenjem treba nositi i raditi na tome da dijete napreduje i da se ne osjeća drugačije. Dakle, u svakoj je odgojno-obrazovnoj ustanovi glavni cilj učiti djecu o ponašanju, higijeni i, najvažnije, pravilima ponašanja, što će im pomoći u daljnjem školovanju, ali i ostatku života.

10. LITERATURA

Knjige

1. Dulčić, A.; Kondić, Lj. 2002. *Djeca oštećena sluha: priručnik za roditelje i udomitelje*. Alinea. Zagreb.
2. Dulčić, A.; Pavičić-Dokoza, K. 2012. *Verbotonalni pristup djeci s teškoćama sluha, slušanja i govora*. Artesor naklada. Zagreb.
3. Greenspam, S.; Wieder, S. 2003. *Dijete s posebnim potrebama*. Ostvarenje. Zagreb.
4. Juul, J. 1996. *Vaše kompetentno dijete*. Educa. Zagreb.
5. Katz, L. 1999. *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Educa. Zagreb.
6. Olson, W. 2010. *Klinika Mayo o sluhu*. Medicinska naklada. Zagreb.
7. Radetić-Paić, M. 2013. *Prilagodbe u radu s djecom s teškoćama u radu u odgojno-obrazovnim ustanovama*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
8. Reeve, J. 2005. *Razumijevanje motivacije i emocija*. Naklada Slap. Zagreb.
9. Rude, R. 2003. *Poticanje ranog govorno – jezičnog razvoja*. Foma. Zagreb.
10. Šegota, I. 2010. *Gluhi i znakovno medicinsko nazivlje – Kako komunicirati s gluhim pacijentom*. Medicinska naklada. Zagreb.

Zbornici

1. Pribanić, Lj.; Jelić, S. 2000. *115 godina sustavnog rada na edukaciji i rehabilitaciji djece i mladeži oštećena sluha i 80 godina udruživanja gluhih u Hrvatskoj*. Zagreb.

Časopisi

1. Arnold, P. 1996. Gluha djeca i matematika. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb. 57–64.
2. Lepičnik-Vodopivec, J. 2011. Cooperative learning and support strategies in the kindergarten. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*. Pedagoška fakulteta. Univerza v Mariboru. Slovenija. Maribor. 81–91.
3. Tatković, N.; Muradbegović, A.; Crnčić-Brajković, M. 2010. Stimulating environment in meeting the needs of deaf children of preschool age. *Metodički obzori 10*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula. 51–64.

4. Zaputović, S. 2007. Klinički i genetski probir na prirođenu gluhoću. *Gynaecologia et perinatologia : journal for gynaecology, perinatology, reproductive medicine and ultrasonic diagnostics*. Klinički bolnički centar Rijeka. Rijeka. 73–78.
5. Žižak, A. 2003. Konceptualni aspekti učenja socijalnih vještina. *Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb. 107–115.

Završni i diplomski rad

1. Alaber, M. 2016. *Odgojno obrazovna integracija djece oštećena sluha*. Završni rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
2. Koska, T. 2013. *Prepoznavanje emocija i ponavljanje intonacije kod djece s umjetnom pužnicom*. Filozofski fakultet u Zagrebu. Zagreb.

Mrežne stranice

1. Bradarić Jončić, S. 2000. *Manualni oblici komunikacije*. Zagreb. https://bib.irb.hr/datoteka/348196.manualni_oblici_komunikacije.doc (posjećeno 6. 9. 2016.)
2. *Kodeks etike za psihološku djelatnost*. <http://www.zakon.hr/z/861/Zakon-o-psiholo%C5%A1koj-djelatnosti> (posjećeno 23. 9. 2016.)
3. *Medicinski leksikon*. <http://www.medicinski-leksikon.info/znacenje/rehabilitacija.html> (posjećeno 6. 9. 2016.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Vanjsko uho.....	8
Slika 2. Srednje i unutarnje uho	9
Slika 3. Prikaz ispitivanja otoakustičke emisije	11
Slika 4. Očitavanje intervala kod otoakustičke emisije	12
Slika 5. Umjetna pužnica	12
Slika 6. Slušni aparat	12
Slika 7. Ručna abeceda za gluhe	17
Slika 8. Primjer znakovnog jezika gluhih	17

SAŽETAK

Ovim radom nastojalo se opisati razvoj djeteta oštećena sluha kako u obitelji tako i u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Počevši od građe uha kao slušnog organa, preko povijesnog prikaza o oštećenju sluha u Europi i ponašanju okoline prema takvim osobama s oštećenjem. Rad govori o oštećenju sluha kao nedostatku u razvoju, te o psihičkom i tjelesnom razvoju djeteta oštećena sluha kao pojedinca. Praćenjem socijalnog razvoja i socijalne kompetencije, prikazano je kako se dijete razvija u odgojno-obrazovnoj ustanovi, te kako se dijete odnosi prema odgojitelju i skupini i obrnuto.

U praktičnom je dijelu cilj i zadatak bilo promatranje djeteta u razvojnom dijelu (u govoru i komunikaciji) te ponašanje djeteta u raznim aktivnostima koje se svakodnevno provode, u što ulazi i ponašanje prema skupini i odgajateljima. U razdoblju od 10 promatranja zabilježena su sva zapažanja te opisana u aktivnostima. Zaključak je da se svako dijete s oštećenjem sluha može uključiti u odgojno-obrazovne ustanove te napredovati. Za sve te napretke bitan je rad i ustrajnost odgojiteljica koje žele da dijete ostvari uspjeh kako se ne bi osjećalo odbačeno i drukčije.

SUMMARY

Through this work, we tried to describe the development of a child with hearing disabilities in the family and in the educational institution. Starting from the structure of the ear as a hearing organ through a historical view of the hearing loss in Europe and the behaviour of the environment for people with hearing disabilities. In this paper, I write about the hearing loss as a lack in development and the mental and physical development of the child with hearing loss. Through social development and social competence, I have showed how a child is developing in an educational institution, and how he relates to educators and his group.

It can be concluded, as the works confirms, that every child, regardless of the damage, can develop in an environment in which he resides, in an educational institution and it can developed with the help of an assistant or help of educators and group, so he doesn't feel different.